

KOLOZSVARI ML. KIR. SAZDASAGI AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

151581

szám.

Țara Noastră

DIRECTOR: OCTAVIAN GOGA

ANUL V

Nr. 40

OCTOMVRIE

1924

In acest număr: Pânze de paianjini de Octavian Goga; Miniaturi poezii de Zaharia Stancu; Dela broncthosaur la domnul ministru X. de Cezar Petrescu; Uzurpatorii de Alexandru Hodoș; Colonizările în Ardeal de Ion Iacob; Alice Viardot-Pavelescu de Vintilă Russu Șirianu; Scrisori din Budapesta de M. Rucăreanu; Gazeta rimată: Primarul din Blaj de Romulus dela Feceteu; Insemnări: Omul zilei de mâine; Senzații... antiliterare; Unul care vede bine; Secuii la Arenele Romane; O impertinență; Tărățe românești; Răs galben; Regretabila omisiune; etc. etc.

CLUJ

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: PIAȚA CUZA VODĂ NO. 16
ABONAMENTUL PE UN AN 300 LEI

Un exemplar 8 Lei

© BCUCluj

Țara Noastră

Pânze de paianjeni

Poezia lui Eminescu, cum s'a spus de-atâtea ori, e cel dintâi capitol de literatură românească ridicat la culmile producției universale. Paginile nenorocitului cântăreț al *Luceafărului*, strălucitoare de geniu și cercetate de mister, apar dincolo de bariera evoluției noastre literare, și ca o creațiune unică, fără predecesori și fără continuare, se înșiruie alături de operele de artă pe care creerul umanității ni le transmite drept zestre intelectuală a veacului trecut.

Personalitatea lui Eminescu are însă și-o specială semnificare pentru noi.

Din scrisul lui s'a încheșat mai întâi doctrina naționalismului organic, care a îndrumat întreagă ideologia vremii, și al cărei rezultat e România de astăzi. După divagațiile școalei latiniste, după retorica ușoară cu care ne obișnuiseră imitatorii romanticii francezi, acest chinuit se coboară cel dintâi în tainele existenței noastre, și smulge de-acolo din adâncime dogmele imutabile pentru religia unui popor luptător. Crezul lui trece peste spuma ușoară a prezentului și se înfige la „o mie patru sute”, descifrând din cronici un cântec de biruință. Deodată cu cultul trecutului el desgroapă „limba veche și înțeleaptă”, în care-și toarnă gândurile înfrigurate, făurind astfel criteriul de căpetenie al unității noastre de simțire. Călător în toate regiunile locuite de Români, el creiază pe seama unei entități etnice formula unirii politice „dela Nistru pân' la Tisa”. Călăuzit de concepția lui, Eminescu se sbate cu devotamentul fanatic al omului de geniu, ca s'o ducă la triumf. Articolele dela *Timpul* sunt împletituri de fulgere, care țâșnesc din sufletul unui mare reformator. El vine cu ideia purității de rasă, în care găsește singura salvare pentru un neam fărâmițat sub atâtea domnii ostile, copleșit de „neagra străinătate”. Devine predicatorul încercuirii unui patrimoniu strămoșesc și se închide în „scripturile bătrâne” ca într'un turn de apărare, de unde lovește fără milă ori-ce infiltrație bastardă.

Eminescu a biruit deopotrivă și cu literatura lui și cu principiile de etică națională care l-au inspirat.

Cele două generații venite în urmă l-au decretat idolul lor. În afară de sguduitoarea influință literară esercitată pe deantregul, conștiința publică s'a dirigit la noi de adevărurile lui. De patruzeci de ani încoace toată lupta noastră de desrobire, toate svârcolirile minții pentru a ne prinde într'un mănunchiu, sunt radațiuni din credințele poetului. Subt acest raport, el e întâiul mare profet al intelectualității românești. Gândurile i s'au topit pretutindeni ca un fluid înviorător și ni s'au prefăcut în sânge. Cine-a trăit aici o viață intelectuală pe vremea regimului unguresc, își dă, poate, mai bine seama, de imensa forță morală cu care ne înarma scrisul lui Eminescu. Procesul de fermentare a fost la fel în toate părțile. Spiritul curent al vechiului Regat s'a hrănit din această evanghelie, care s'a învățat în școli, a răsunat la tribună, a determinat mentalitatea oamenilor politici, a străjuit ca o flacără nevăzută după rețelele de sârmă dela Mărășești, și-a strigat pe pusele Ungariei în drum spre Budapesta.

Astăzi ideia noastră de stat se clădește pe acest rezon unic de orientare.

Fiește, concepția lui Eminescu, familiară nouă, n'a putut ademeni niciodată elementele de import care s'au aciuit aici. Prea era locală această doctrină, prea vorbea Românilor de pur sânge, prea scormonea instinctele străvechi, ca să poată cuceri pe neofiți. În definitiv, lucrul e perfect explicabil, logica eminesciană se brodează pe-un impuls de rasă precis și indestructibil. Nou venitul, adăpostit la noi, cade în afară de acest cerc de simțire. El ne-a trecut granița cu intenții mult mai pozitive, decât dorința unei inoculări sufletești. În materie de suflet, intrusul și-a adus bagajul lui distinct, pe care-l plimbă pretutindeni, fie-că scoate petrol la Câmpina, vinde șireturi de ghețe la Podul-Iloaii, sau face pe criticul literar la București. Eminescu e o incarnație specifică a solului, scrisul lui o concentrată otravă crescută aici, un fel de hașiș românesc, pe care organismul străin îl refuză. Și poezia și opera de publicist i le poți pătrunde numai în măsura numărului de loturi cu care te-a înzestrat soarta în cimitirele noastre. De aceea nu e nici o mirare, că toți oaspeții literari cu care ne-a hărăzit Dumnezeu nu s'au încălzit de Eminescu. După triumful categoric al maestrului în cerebralitatea țării, ei au tăcut îmbufnași la început, ca mai târziu să ridice cuvântul cu oare-care timiditate și să devie în sfârșit detractori de-abinele.

Răposatul Gherea, acest simpatic nomad al criticei românești, s'a ivit primul care a lansat rezerve asupra cugetării politico-sociale a poetului dela *Junimea*. Rețeta obișnuită a umanitarismului internațional a fost dela început antidotul cunoscutului critic socialist. În ea se rezuma psihologia normală a călătorului care-a făcut popas la noi. Atitudinea lui Gherea era cât se poate de simplă și de rezonabilă. Ce ecou puteau trezi în nervii și în mintea lui acești ditirambi ai rasei, de care s'a poticnit el Ahasverul asvârlit de peste Nistru în furnicarul nostru de patimi, și prin ce miracol psihic ar fi fost în stare să înre-

gistreze străinul epopeia lui Mircea dela Rovine? Subconștientul lui Gherea putea oare să vibreze la accentele arhaice dela „o mie patru sute“ când un voevod basarab își apăra cu arcașii lui „sărăcia și nevoile și neamul?“ In ce lume de spectri necunoscuți îl invita poetul cu cuvântul lui de retrospecțiune? Nu, operația era prea dificilă, orice sfortare rămânea fără rezultat, fiindcă bietul Solomon Solomonovici, fugarul stepelor rusești așezat la noi, venea cu un alt instinct istoric, de pe alte tărâmurii. In mod firesc, deci, Gherea opunea un *non possumus* sufletesc operei integrale a lui Eminescu. Cazul criticului dela Ploești, care era de altfel o inteligență superioară și-un temperament de elită, s'a repetat mai târziu cu alți desrădăcinați. Aceiași mentalitate pornită din același structură de gândire, făcând apel la aceleași subterfugii teoretice, s'a manifestat la toți scriitorii minori deslipiți din altă zonă etnică pe teritoriul nostru. De sigur, cu vremea tonul s'a schimbat, timidele contestări inițiale au evoluat ținând pas oare-cum cu șansele cetățeniei, ivindu-se pe-alocurea și nelipsitele note de împertinență...

Astăzi personalitatea lui Eminescu e centrul de greutate al ideologiei naționale care ne ține în picioare. Toți, deci, care sunt dușmanii născuți sau făcuți ai acestei ordine morale, sunt și adversarii naturali ai poetului. După judecata lor, trebuie dărâmată piatra unghiulară, ca să se năruie edificiul întreg. Astfel, o serie de termite și-au inaugurat destrucțiunea metodică. Inceputul l-au făcut prin a ataca doctrina însăși, fără a afișa numele autorului, ca să nu stârnească o reacțiune violentă. Planul se desfășură programatic, cu tactică și cu persistență. Un cor întreg de emigranți literari băjbăie împrejur batjocurind altarul moștenit. Ideia națională cu toate atributele ei e târâtă în noroi. Clișee exotice năvălesc pripit, ca să falsifice aspectul local al unui vechiu patrimoniu. In această invazie de străinism, presa, scăpată din mâinile noastre, are rolul de slujnică a fie-cărei clipe. Cu ajutorul ei se multiplică infuzoriile parazitare și susțin o acțiune concentrică. Totul merge azi la București pe-o luptă bine chibzuită de compromitere și desființare a unui crez incomod. Intre trivalizarea cuitului strămoșesc și sugestiunile dela Moscova, pe mii de game o vastă claviatură joacă aici o stranie rapsodie, din care orice silabă e îndreptată împotriva noastră.

In sfârșit, acum după atâtea mișcări de învăluire, se dă și atacul frontal. După doctrină i-a venit și rândul maestrului. *Adevărul Literar* a început „dinamitarea“ lui Eminescu. Domnul *Panaît Istrate* a primit această însărcinare, pe care patronii lui o sprijinesc cu-o muzică de panoramă stridentă, urlată frenetic din toate rotativele lor. Spectacolul e destul de interesant. Părintele unei Kiraline din mahalalele Brăilei, care a scos capul la Paris, cu un fitil roșu în mână se repede la blocul de granit. In jurul lui e dansul macabru al sanielevicilor, grotesc și cu behăituri orientale. Istrate se îndeamnă, Istrate se încruntă, Istrate se strâmbă, Istrate Panaît se ia de piept cu Mihail Eminescu.

Să-l vedem pe Istrate!

Invitat de societatea „România Jună“ să-și da micul său prinos

pentru un almanah comemorativ, dl. Panait Istrate se folosește de acest prilej ca să-și precizeze atitudinea față cu Eminescu.

Autorul *Kirei Kiralina* nu poate fi învinuit de nici o sfială înaintea subiectului. El e foarte deschis, și strigă din răspuțeri ca să s'audă departe. Nu ezită și intră dela început cum s'ar zice „in medias res“. După o succintă introducere asupra „istoriei dela începutul lumii și până în zilele noastre“, din care se constată fără nici o îndoială că nu e în buni termeni cu „popii“ și cu „Dumnezeu“, îndrăznețul iconoclast, sprijinit pe surprinzătoarea descoperire că „viitorul a fost totdeauna învăluit de-un nor de păclă deasă“, se repede cu o „lovitură de picior“ la pedestalul profetului: „O astfel de credință eronată a fost și idealul de mai bine, a (!) bunul Eminescu“. Cum vedeți, dl. Istrate din primul moment apare îndușmănit și cu gramatica românească. După această altercație trecătoare, d-sa se ridică brusc ca să-și declare sentința: „Mihail Eminescu s'a condamnat pe sine însuși, și-a mărginit propria sa operă la o meschină notorietate națională, când, ca progres uman, s'a mulțumit să dorească doar bine țării sale“.

În această judecată lapidară se condensează leit-motivul detractorului. Pentru dânsul „se naște întrebarea“: numai „*dela Nistru până la Tisa*“ se întindea pământul pe vremea lui Eminescu, și „numai poporul român, credea el, (Eminescu), că e demn să cunoască universalele-i gândiri și simțiri“? Urmăriți logica, e admirabilă: „*universale gândiri și simțiri*“ de o „*meschină notorietate națională*“... Dar, să lăsăm gramatica și logica, cele două infame născociri burgheze, pe care fiul Brăilei probabil le „trimite la fier vechiu“. D-sa, supărat cum e pe „*idealul strâmt*“ al poetului, merge înainte: „Fost-a Eminescu folositor chiar și neamul său, dorind binele închis între frontiere? Ajuns-a el la vre-un rezultat practic, prea-mărindu-și națiunea și hulind tot ce nu e român“? Dl. Istrate Panait nu numai că contestă ori ce „rezultat practic“, dar, de braț cu Kiralina lui, privește de sus cu aiere de milă și dispreț: „Sărmane Mihail Eminescule... cât ți-a fost de greu să pricepi pe uriașii descoperitori și propovăduitori ai ideii de *desrobire internațională* din apusul Europei, cu cari ai fost doar contemporan... n'ai știut să te ridici de-asupra granițelor, ba chiar ai făurit arme otrăvite“...

Frontierele și iar frontierele, iată suprema meteahnă a acestui voiajor fără pașaport și fără gramatică, pentru care Eminescu „și-a băgat piciorul în căpcana naționalismului șovinist, neputincios și sfiorător, l-a slugit cu sinceritate în schimbul unei *coaje* (!) de mămăligă“...

Ei bine, prin ce mijloace se poate ajunge la „înfrățirea universală“, care pare a fi visul d-lui Panait Istrate? D-sa o spune fără nici un înconjur: „*revoluția*“ și „*armele disperate, justificat disperate*“ ale bolșevicilor; și fiindcă „puzderia umană nu vede aceste adevăruri“, strigă dânsul într-un elan de sinceritate: „*doresc să vie, nu bolșevicii omenoși ai Rusiei, ci hotențoșii sălbateci și cruzi, cari să-i vâre cu băful prin șezut, ceea-ce ochii ei orbi nu pot să perceapă*“. Cu altele cuvinte, o operație destul de drastică și perfect umanitaristă... Dar, care e

ultima etapă pe care *omenosul* chirurg social o întrevede pe seama așezării umane? D. Istrate, sentențios și categoric, ne dă răspunsul: „*Omenirea va fi condusă cu dreptate, în viitor, de oameni inteligenți și generoși, ori-care le-ar fi obârșia, așa cum vedem că se produc lucrurile în Rusia de astăzi*”.

Am înțeles, bolșevismul e raiul salvator. Cunoaștem teoria, tocmai deunăzi când ne-o lansa *Adevărul Literar*, mai veniseră de peste Nistru vre-o cincizeci de bandiți la Tatar-bunar să ne-o „vâre” cu granate de mână. Replica acestor *omenoși* tovarăși de idei le-au dat-o soldații noștri și cu dâșii suntem chit. Rămâne însă dl. Panait Istrate, rămâne *Adevărul Literar* care-l ocrotește cu surle și cimpoaie, și aici chestiunea e mai complicată. Când zic că e complicată, nu mă gândesc la nașul Kiralinei, ci la întreg valul tenebros, care se pregătește în umbră de către diverse amfibii intelectuale, îndopate din greu cu „mămăligă” românească. Povestea personală a lui Istrate e destul de rudimentară și nu tocmai interesantă, ca și gramatica lui. Temperament anarhic, dincolo de ordinea morală constituită, e greu să anga-jezi o discuție cu el. Argumentele noastre le „dynamitează” cu aceeași ușurință cu care a încercat să-și rezege beregata singur. Ce să-i spunem, deci, lui Istrate? Că lupta națională a lui Eminescu, fiind lupta pentru desrobirea unui colț de umanitate, nu e decât o pagină generoasă din cartea mare a desrobirilor omenirii? Că ura lui împotriva străinilor nu era decât revolta legitimă împotriva spoliatorilor, care sugrumă viața unui petec de pământ? Ce să facem cu Istrate? Să-i fim un curs de istorie, ca să-l învățăm că subt cnutul rusesc și subt legea contelui Apponyi, știrbindu-se caracterul unui popor se comiteau zilnic la adăpostul legilor crimele unor tâlhari ai evoluției universale? Ce să încercăm cu Istrate? Să-i dăm pe rezezeală noțiuni elementare de sociologie, ca să înțeleagă că a păstra și-a cultiva patrimoniul moral, intelectual și politic al unui neam, ori-care-ar fi el, hotentot chiar, înseamnă a complecta simfonia largă a universalității, și că deci Eminescu, codificând o doctrină națională, e unul din stâlpii de căpetenie ai progresului uman? Întrebările s'ar putea duce cât de departe, toate-ar fi zadarnice însă, fiindcă tulburatul apologet al „înfrățirii universale” se plimbă cu picioarele în gol, *jenseits von Gut und Boese* cum spune filozoful german, orfan la fel și de tată și de limbă și de ori-ce scrupule teoretice. În acest imperiu nebuloș, în care dânsul rătăcește fără inevitabilul pașaport al inteligenței, ar fi prin urmare o pierdere de vreme să-l urmăim, chiar și în cazul când n'ar fi la mijloc imaginea destul de desagregabilă a unei... beregate...

Există însă aici o întreagă familie de spirite, care vor să „dynamiteze” ca ori-ce preț ideea națională, indivizi pe care frontierele îi strâng ca niște chingi de fier. Bietul Istrate, împins acum înainte de ei, cu tot chiotul lui nesăbuit, nu e decât exponentul lor de ocazie, un fel de piatră colțuroasă aruncată în obrazul opiniei publice. În realitate, ei sunt care se agită și trag sforile. Dela război încoace, când amuțiseră, acum s'au înmulțit și te împiedeci de ei pela toate răspântiile. Fie-că batjocoresc consecvent țara la gazetă, spurcând tot ce

e de baștină subț paravanul unui criticism occidental, fie-că profesează cultul amnestiei și-al umanitarismului pe seama Goldsteinilor sau a criminalilor din Basarabia, fie-că sunt dadaști de-ai lui Tristan Tzara, în fond ei laolaltă sunt una, sunt tot „neagra străinătate“ lovită cu biciu de foc de Eminescu și perpetuată ca o pecingine grozavă pe trupul nostru. Ei se feresc cu toții de-un crez național, fiindcă acest crez e singura formulă mântuitoare pe seama unui popor încheșat într-o unitate. Ei vor să dea la o parte și pe Eminescu, care le barează drumul ca un bolovan uriaș prăvălit în fața unei prăpăștii. Cetiți, de pildă, insultele criticului de casă al *Adevărului Literar*, dl. Sanielevici, actualul impresariu al lui Istrate, vechi șampion al „înfrățirii internaționale“ și el. Cetiți plevușca de reviste pe cari din protecția unui capital obscur rotativele le-asvârle neconținut pe piață. Aici nu mai e pur și simplu psihologia intrușilor, acel *non possumus* sufletesc de care vorbeam la începutul acestor rânduri, neputința străinilor de-a pătrunde manifestarea organică a unei rase. Lucrurile s'au complicat în timpul din urmă, și complicația își are aportul ei cotidian. Am trecut și peste perioada de măritură surdă și peste străduințele negațiunii sterile, acum se lucrează cu un plan unitar și cu-o țință precisă. Pentru moment ne găsim încă în faza de preparație, pocnesc pe ici pe colo rachete care luminează ungherele tănuite ale taberei dușmane, și din însinuări răzlețe putem alege cumplita războire care ne-așteaptă. Istrate cu rectitudinea lui de somnambul literar însă, înverșunat inimic al „călăului Foch“, și deci prost tactician, denunță și planul și ținta: „sfărâmarea aspirațiilor primitive clădite pe frontiere“ și „dreptate cu oameni inteligenți și generoși, ori-care le-ar fi obârșia, așa cum vedem că se produc lucrurile în Rusia de azi“.

* * *

Se încearcă deci distrugerea ideologiei tradiționale a naționalismului conceput de Eminescu și înlocuirea ei cu cunoscuta formulă bolșevică.

Chestiunea e limpede și ori-câte neplăceri sentimentale ni s'ar pune în perspectivă, noi trebuie s'o privim în față, trebuie să ne apărăm. Să ne ierte, deci, și *Adevărul Literar* și toți patronii lui mai puțin literari, dacă le mărturisim cu liniște că suntem în gardă demult, și fiind oare-cum la noi acasă ne mișcăm destul de sprinten pe câmpul de bătaie. Spiritul public, aici, suntem siliți să le-o spunem, se menține încă tot în alvia cea veche. Triumful lui Eminescu e astăzi la noi mai eclatant ca ori-când. Românismul „dela Nistru pân' la Tisa“, urmându-și misiunea istorică și-a identificat, în sfârșit, după un crunt sbucium milenar, granițele politice cu cele etnice. Nu s'a îndeplinit decât un act de justiție după un rapt de veacuri, normalizându-se astfel viața unui popor și dându-se în acelaș timp un aspect firesc raporturilor naționale din Europa centrală. Granițele care ieri erau pi-roane înfipte în carnea noastră, astăzi sunt zidul de apărare al unui bun comun, câștigat prin drepturi străvechi. Parii acestor granițe actuale s'au împlântat în sânge. Granița înseamnă deci, la noi, suprema

legitimătate morală, înseamnă biruința dreptății, puțină de dezvoltare după rosturile firii, înseamnă limbă, lege, oase de părinți și zâmbet de copii, înseamnă tot ce constituie tezaurul văzut și nevăzut al omenirii „dela începutul lumii și până în zilele noastre“, cum ar zice cu înțelepciune dl. Panait Istrate. Ori-cine ar vrea să le spargă trebuie să-și ia pedeapsa ca un dublu criminal: împotriva noastră și împotriva umanității.

În lături, deci, domnilor, cu refrenul răsuflat al tuturor hienelor internaționale, care se cântărește astăzi cu aur la Moscova pe spina-rea mușicului rus, și spre bucuria celei mai sinistre aventuri din câte a cunoscut vreodată istoria. Noi ne păzim granițele nu numai cu baionete, ci cu conștiința limpede a demarcației sufletești la care ne-a îndrumat un mister de procreație etnică. Le păzim din acelaș instinct ancestral ca și Mircea cel Bătrân al lui Eminescu, care-și apăra: „*sărăcia și nevoile și neamul*“. Înăuntrul lor noi vom fi oameni, apostolii umanității, ipnotizați de libertate, dornici de progres și milostivi pentru toți deaproapele nostru. Cine nu înțelege acest impuls firesc, care stăpânește toate fibrele neamului românesc, e ori un zănatic cu picioarele în gol, ori un delicvent ordinar, conștient și interesat. Și într'un caz și într'altu', el trebuie strivit; firește, dacă se poate, fără a face uz de rețeta sadică a *omenosului* vizionar dela *Adevărul Literar*, care, cum am văzut, recomandă pentru situații mai puțin grave „*să-î vâre*“ doctrina „*cu bățul prin șezut*“.

Rămânem astfel la catechismul lui Eminescu. E un fel de „magna charta“ obligatoare și imprescriptibilă la noi. Cine n'o adoptă, îl consiliăm să plece, dintr'un sentiment de creștinească bunăvoință. Dincolo de frontierele pe care le detestă, e liber s'o nesocotească, încercându-si norocul „spoiind case“ sau scriind cărți cu duiosul certificat al lui Romain Rolland; pentru noi e tot una, fiindcă e trecut într'o zonă de indiferență, de unde miasele nu ne-ating. Aici însă, unde miroase încă a sânge proaspăt, vărsat prin toate vâgăunele pentru staterizarea unei idei, „*dinamitarea*“ mi se pare cam țișcată, și în ori-ce caz prematură. De-aceia, să ia aminte întregul clan ocult, și totuși știut, care vrea să ne „*arunce la fier vechiu drapelurile*“. Aceste drapele, cu-al lor „*nolli me tangere*“ se răzbună crud uneori. Eu îmi permit să mă fac ecoul admonițiunii lor bătrânești de pe-acum, suportând, de sigur, toate desagramele...

Cât despre Mihail Eminescu, detractorii lui să fie liniștiți. Credința poetului rămâne neștirbită, păzită bine de mințile limpezi, cum erau odinioară păzite de Moise *tablele legii* pe muntele Sinaii. D. Panait Istrate, în variatele sale contribuții auto-biografice cu care-și întreține cetitorii, spune undeva, că a „*măturat pânze de paianjeni*“. Ii facem cunoscut că suntem și noi mulți aici, care ne îndeletnicim cu această meserie. De câte ori în jurul altarelor străvechi se ivesc astfel de insecte antipatice și vor să-și țese pânza otrăvită cu mirosul lor greu și botul lacom întins după pradă, noi luăm mătură și măturăm...

.... Și vom mătura totdeauna!

OCTAVIAN GOGA

Miniaturi

Nevinovăție

Când vântul serii'n părul resfirat
Pe umerii mai albi decât zăpada
Svârlea balsam cules de prin livada
Cu meri sălbăticiți, și când mi-ai dat
Mănuța moale'n mâna mea s'o strâng,
(Tu mai ții minte?) m'am făcut la față
Ca trandafirii ce-i purtai pe brață
Și am plecat să nu mă vezi cum plâng...

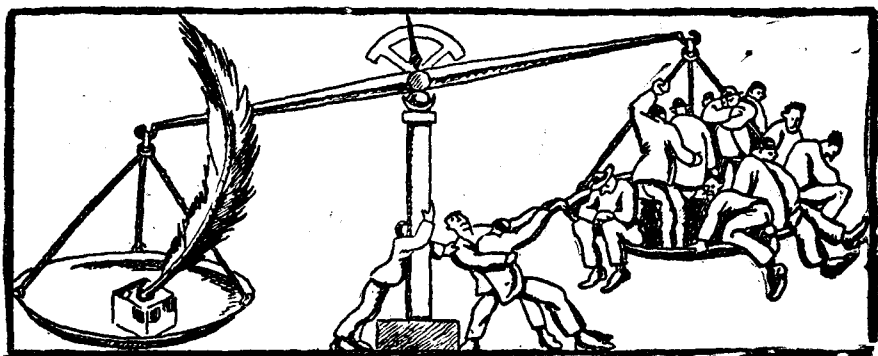
Dimineață de vară

Privești: prin lanurile verzi se plerde
Un fir de vânt și-o dungă de lăcustă,
Și ierburile prind ca să-ți desmierde
Picioarele și tivul dela fustă —
Iar o albină, gura bujorată
Ți-o caută în sbor, ca pe-un ulei
In care duce mierea adunată
Din florile de câmp, cu truda ei...

Scrisoare

Diseară când luminile s'or stinge
Pe ulița ta largă, mărginașă,
Și când pustul va învălui
Intregul sat în a tăcerii fașă, —
Așteaptă-mă la geamu 'mbrățișat
De iederă bătrână și zorele:
Voi trece, de pe buze să-ți culeg
Surâsul, floarea visurilor mele...

ZAHARIA STANCU

Dela bronthosaur la domnul ministru X.

E o vedenie dela începutul veacurilor, când oceanul abia se despărtea în besne de uscat.

În zilele ude, când funinginea norilor spânzura opacă deasupra nămolului, din mlaștini își ridicau capul marsupiale gigante, cu fruntea îngustă, cu gâtul subțire, cu pântecul greu, căptușit de piele solzoasă, clătinându-și peste mocirle membrane de aripi, care nu erau încă picioare și nu mai erau, totuși, înotătoare. Un cap spăimântător de mic, un abdomen spăimântător de mare. Deasupra zărilor, ca deasupra veacurilor, îl văd profilat pe linia curbă a orizontului, clefăindu-și fălcile somnoros, fără nici un gând în creerul cât nuca, fără de nici o presimțire.

Și cu toate aceste, acolo, pe fund de zări, din sleirea apelor și din închegarea uscaturilor, se pregătea minunea cea mare a planetei. Se sbiceau arhipelurile de pământ, unde continente târzii aveau să-l nască pe Goethe și pe Shakespeare, pe Platon și pe Pascal, și unde omul, fiul omului lacustru, avea să țâșnească în văzduhuri spintecând cerul, cu mâna încheștată pe volan, în mașini sburătoare cu aripi de pânză și cu motoare care sună ritmic, ca bătăile unei miraculoase și eterne inimi metalice.

Dar marsupialul cu ochii lipiți își culca somnoros capul în gloduri și nici o presimțire nu-i sguđuia sforile nervilor. Căsca gura zimțată către soare. Toropit de căldura aburilor își răsturna solzii în smârcuri. Târziu, exploratorii Tibetului, aveau să-i descopere ouăle putrede și scheletul, în hrubele subpământene. Ambalat în cutii etichetate, avea să călătorească îmbucătățit și cu vertebrele orânduite pe numere, spre vitrinile din British-Museum.

Este — nu e așa? — o obsesie de lectură. O viziune din anii.

când manualul de pe pupitrul școlii, manualul de paleontologie, își trăia gravurile și clasificările uscate în închipuirea noastră, cu o amplasare de roman fantastic al planetei, care la fiecare filă întoarsă sărea peste milioane de ani.

Chipul însă al vieților tâmpite, cu creier cât miezul de nucă și cu pântec lăbărțat cât o guvernare liberală, se proiectează în gând de câte ori coloana gazetei aduce o știre nouă, despre un fapt nou, al vr' unui domn ministru de aci, unde s'a uscat de mult și s'a fertilizat pentru parcelări orânduite de direcția împroprietărilor, humusul de pe fundul secat al mării sarmatice.

Căci te întrebi cu spaimă, urmărind incoherența acestor fapte, dacă în capul cutărui om de conducere, va fi existând o viziune a universului, o tresărire de gând, care să spargă spațiile și timpurile, ceva mai puțin trândav decât se întâmplă în cuțetarea opacă a unui bronchosaur. În ceasul digestiei, din aburii mistuirii grele, se va fi luminând oare, într'o fulgerare, presimțirea unei alte lumi, unei finalități care trece dincolo de funcția intestinului gros și se confundă cu misterul vieții însăși? Ce gând stă pitit acolo? Ce e sub feasta omului despărțit cu câteva zeci de milenii de străbunul nostru comun dela Neandethal? Ce înțelege din această înclăștare dureroasă a omeneirii în căutare de ea însăși, peste care, fluid, se simt împresurându-ne taine ca ape nevăzute? Ce vede, ce știe măcar despre lucruri hotărnicite în concret, de aici până aici, dela un hotar geografic la altul, dela o cronologie la alta?

În toate domeniile activității omenești, prezentul este o capitalizare a gândului, experienței și cunoașterii din trecut, îndreptate către un viitor. Toate presupun o meditație, cel puțin o ucenicie, care să dea automatismul profesional. Politic, numai, se dispensează de una și de cealaltă. Hazardul, care poate fi numit într'un loc *votul universal*, în alt loc *voința suveranului*, ori aiurea *supremele interese de stat*, scoate întru cârmuirea oamenilor cel dintâi biped, care va fi fost pregătit pentru aceasta atât cât e pregătit să descifreze inscripțiile din mormântul lui Tutenkamon. Totuși lucrul pare firesc, fiindcă durează din totdeauna și e obștesc pretutindeni.

Povestea un medic dintre acei care au străbătut Rusia de curând, până în fundul Siberiei, cu o misiune a Ligei Națiunilor. Undeva, într'o localitate depărtată, la un soi de congres au descoperit patru medici ruși cu faimă europeană. Patru savanți, fără de care istoria științei din ultimul păttrar de veac nu se poate scrie. Erau pierduți, uitați acolo de restul lumii civilizate, socotiți morți.

Priveau acești captivi ai infernului roșu, cu un fel de spaimă, de evlavie și înduioșare, la confracții lor veniți dintr'o lume unde libertatea nu e numai cuvânt deșert, unde poți cumpăra o carte, ceti un ziar, discuta o idee.

Când au început debaterile congresului, discuțiile celor patru savanți prizonieri erau conduse de un delegat al sovietelor, un băețandru obraznic, ignorant și autoritar, care bătea cu pumnul în masă și îngăduia ori interzicea celor patru cărturari bătrâni, să se exprime

despre descoperirile lor științifice, în măsura în care socotea el că nu poate să sdruncine siguranța regimului sovietic. Spectacolul era comic și dureros. Medicul nostru povestea episodul cu o mare amărăciune, de cărturar crescut în cultul inteligenței. Mărturisea că nu a văzut o mai jalnică scenă de mutilare a umanității, a tot ce omul poate de bun, generos și eroic celorlalți oameni, decât această tiranizare a cugetării de către cel dintâi imbecil, căzut la sorți să conducă discuția savantă din depărtata capitală a depărtatei gubernii rusești. Medicul nostru însă uita ceva. Uita că episodul din Rusia sovietică nu înfățișa decât, agravat și accentuat, o situație îndeobște comună. Destinurile neamurilor sunt aproape pretutindeni conduse de semenii, mai mult ori mai puțin, ai băețandrului obrasnic și ignorant care l-au indignat atâta. Că era în numele votului universal, a unei terori, a unei dictaturi, a voinței populare ori a voinței unui suveran — acestea sunt nuanțe de mică însemnătate. Că vor fi fiind pregătiți pentru conducerea popoarelor ceva mai mult decât turnătorul de cazane care prezida congresul medicilor, e iarăși chestiune de foarte slabe nuanțe. Pentru Rusia există cel puțin scuza unei stări de revoluție, pentru restul omenirii n'aș ști să răspund ce justifică o stare permanentă.

Ce cugetare, ce capacitate, ce răspundere cere poporul unui om căruiu i-a fost încredințat destinul său, ne-o spune o legendă din politica românească, nu prea îndepărtată.

Un șef de partid puternic, de mai multe ori sfetnic al tronului, om al politicii care hotăra soarta noastră din țara veche și a celor de dincolo de unde erau odinioară hotare, ajuns la o respectabilă bătrânețe, a fost condus peste granițe, în cercetarea unei comisii de medici savanți, după oarecare manifestări îngrijitoare.

Aici legenda oferă două variante.

Unii spun, că într-o zi consiliu, când toți sfetnicii se aflau adunați pentru o grea hotărâre, marele om de stat întârziă. Discuție. Diferite propuneri. Ușieri trimiși în căutare. Sbârnăit de telefon. Țigări aprinse și stinse cu nerăbdare. Când toți se pregăteau să plece, de sub cuvertura solemnei mese de consiliu apare ca după o cortină de marionete, marele om de stat, în patru labe, făcând coarne colegilor și buhăind ca domnul Goe, copilul teribil din povestirea lui Caragiale.

Altă versiune spune că marele om de stat a pornit într-o bună zi către Palat, cu o luminare aprinsă pe străzi: nou Diogene în căutarea unui program de guvernare, deabunăseamă.

Adevărată, una ori alta din legende, mincinoase amândouă, fapt e că marele om de stat pus sub cercetarea comisiei savante dintr-o mare capitală a Apusului, a suportat diagnoza unei ramoleli senile care dura de zece ani. De zece ani, în care timp condusesese un partid, cel mai tare organizat partid al realităților și guvernase țara de câte-va ori. Nimeni nu prinsese de veste. Nimic nu mersese în dragătoriile țării mai bine ori mai rău, decât atunci când erau cărmuite de oameni cu certificat de perfectă luciditate mintală. Ceea ce însemnează, că între sănătate și turburare de minte, când e vorba de cărmuirea unei țări, nu există decât o imperceptibilă deosebire. Pentru

a cârmui calul unei birji se cere o autorizație de la prefectura poliției, fiindcă îndeletnicirea birjărească presupune și un pic de responsabilitate. Răspunderea unui om de guvern e atât de departe de gândul nostru, chiar când ne-ar târi spre cele mai necugetate abisuri, încât atunci când un guvern al Greciei a chemat la răspundere și a executat pe vinovații unui război nefericit și zadarnic, ne-am indignat nu pentru brutalitatea ori nedreptatea execuției, ci pentru principiul în sine: — „unde ajungem cu politica, dacă fiecare greșeală poate ti ispășită la perete?“

Totuși, și pentru actele unui neburn ori ale unui minor cu responsabilitatea redusă, se cere legal o socoteală familiei. Sancțiunea erorilor politice e doar pierderea popularității; pierdere temporară, ușor uitată, și de care, de multe ori, unui guvern puțin îi pasă, dacă știe să se facă chemat la putere pe altă cale și prin alte mijloace.

Am avut prilej, la acest început de an școlar, să văd câteva din clădirile de școli zidite de țărani, la inaugurarea cărora după cum ați auzit, domnul ministru al Instrucției publice a rostit în decursul unui an atât de frumoase discursuri, toasturi, etc. etc. Școlile erau gata, înălțate din banii și cu brațele tuturor celor nevoiași, celor cari nu știau ei înșiși carte. Dar ministerul Instrucției nu îngrijise măcar de mobilier, de zestrea școlară, hărți, material didactic, și școlile n'aveau dascăli, fiindcă țărani cu brațele lor nu putuseră fabrica și absolvenți de școală normală. Statul, în schimb, pentru această sânguință și acest dor de carte, impune cu mare severitate cărțile de școală cu un timbru, cu un impozit indirect pe școala primară, pe care tot statul o declară obligatorie. În Elveția, dacă nu mă înșel, statul împarte cărți gratuite elevilor de curs primar. Dar, în Elveția, d-l ministru al Instrucției n'a trecut decât în vilegiatură, admirând înălțimile ninse și asfințiturile de soare scăpărând pe ghețari.

Citeam, mai pe urmă, că se numără astăzi 4500 automobile oficiale ale autorităților civile și militare. Evaluarea lor e de 1,350.000.000 lei iar spesele anuale de întreținere trec de 360.000.000 lei. Exact, treisute șasezeci milioane plătite pentru cauciucuri, ulei, benzină, reparație și șofeuri, când s'a făcut atâta tãmbălău fiindcă se dădeau șapte milioane fond pentru căminurile studentești, la o populație universitară (numai pentru București) de 17.000 studenți. Nu e de mirare, că un prefect de județ, declara mai deunăzi, cu cea mai desăvârșită nevinovăție, că a fost nevoit să-și completeze leafa șofeurului oficial, rupând din fondul pentru combaterea... sifilisului. Raționamentul era simplu: — „Ce vrei, domnule, să nu mă pot mișca? Pe Panhard-ul meu sunt sigur, te-ai urcat în mașină, merge strună. Sifilisul, cine dracu-l știe dacă se vindecă într'adevăr cu toate leacurile nemțești! și pe urmă cu zece, ori cu o sută de sifilitici mai mult ori mai puțin, nu eu o să fac țara românească fericită!“

Mărturisesc, exclamația nu strălucește nici prin spirit nici prin eleganță, dar are o virtute: e autentică.

Și pe acest prefect nu-l găsec de loc vinovat; omul nu face decât să exprime o stare de spirit generală.

Ca și bronctosaurul, cu creerul cât miezul de nucă, trăește în prezent, n'are nimic de învățat de la un trecut, nu e chinuit de amenințarea nici unui viitor.

Nu mă gândesc că guvernarea ideală o poate da numai rețeta lui Platon: filozofi regi sau regi filozofi. În regatul utopiei, pe care îl numea totuși republică, Platon era preocupat mai cu seamă de marea sa ură pentru democrație, iar ideile sale politice, cele mai confuze dintre toate ideile sale, erau îndreptate mai mult împotriva Athenei decât întru alcătuirea unui sistem real și practic politic. Dar nu e nevoie să ne întoarcem la Platon, pentru a descoperi paradoxul, că orice îndeletnicire omenescă cere continuitate, tradiție, pregătire, responsabilitate, prevedere; — numai guvernarea oamenilor de către alt om ori alți oameni, se lipsește de continuitate, tradiție, pregătire, responsabilitate și prevedere.

— „Cine-și putea închipui, dragă, că au să se întoarcă lucrurile așa!“ iată exclamația cea mai curentă din apărările factorilor răspunzători, când e vorba vag de răspunderea politică.

Un medic cunoaște perfect, că o neglijență cât de neînsemnată are urmări teribile și de neertat; un agent al circulației, pus la răscrucea străzilor știe că neatenția ori nepriceperea de o clipă tulbură mișcarea de pe o stradă întreagă, și veghează să nu-i scape nimic atenției, fiindcă pe lângă simțul răspunderii mai e stăpânit și de siguranța unei amenzi și admonestări în serviciu. Un om de guvern nu e ținut nici față de conștiința sa să aibă scrupulul unui agent sanitar, nici față de sancțiunile superioare, care nu există, grija unui simplu funcționar de administrație comunală, pasibil de amendă și de ștergere de pe tabloul de înaintări.

Totuși de incapacitatea, eroarea și neprevederea unui om de guvern, atârnă nu numai o sumă de interese, de drepturi și de fericiri individuale, interesele, drepturile și fericirile a milioane și milioane de cârmuiți. Mai există, dincolo, și o țintă eroică a umanității, ascunsele posibilități înăbușite, o umanitate în care e ucis din germen un geniu, o scântee de gândire, o părticică de eternitate oprită de a-și lua elan, ținută în nămolul cotidianului, trasă îndărăt și înghițată în mături.

Cărțile de școală ale istoriei ne-au învățat nesfârșite nume de căpitani, oameni de stat, miniștri, diplomați și măsluitori de tratate. Pentru cei de pe urma cărora într'adevăr s'au născut civilizațiile, abia câte-va pagini, ca despre însemnate accidente trecătoare. Fiindcă, într'adevăr, nimeni n'a prins de veste în veacul lui Shakespeare că Shakespeare exista, iar capul lui Lavoisier nu prețuia mai mult decât un cap pentru ghilotină, atunci când ascundea încă o scântee vie de geniu înlăuntru.

Răsfoiți, într'o zi, câteva publicații de specialitate, din orice domeniu. Medicină, fizică, biologie, matematică pură, tehnică aplicată, filozofie. O forfotă de muncă ascunsă, oameni de nimeni știuți, urmărind o idee dezinteresată și generoasă; în fiecare zi o fracțiune din necunoscut furată necunoscutului, o părticică de eternitate cucerită.

Cu zgârcenie, pentru munca lor, pentru nopțile de nesomn, bugetul abia milostivește gologanul unui laborator, hârtia unei cărți, adăpostul unei biblioteci. Nu amintesc haina săracă, stomacul flămând, eroismul acestei căutări pentru ea însăși...

Și deschideți în aceeași zi un ziar, oricare. „Domnul ministru X. a trecut prin orașul nostru pentru a aplană conflictul ivit în organizația locală, unde după cum se știe dizidența, în frunte cu... etc. etc.“

Il văd pe domnul ministru X. privind cu ochi somnoroși pe fereastra vagonului special. Se perindă peisagiul de toamnă. Suflă o adiere răcoroasă sau flutură perdeaua de pluș. E fericit omul. „A aranjat-o și pe asta! Are să fie mulțumit șeful!“

Există vreo deosebire între această privire lăncedă, târâtă peste câmpuri și opaca privire a bronthosaurului, căzând de somn în smârcuri, fără să lămurească nimic din tainele ce se pregătesc, fără să presimță nimic din romanul misterios al planetei, pe care totuși și el îl trăia?

Bunul simț ni se apleacă peste umăr:

— Prietene, ai înșirat cinci pagini de prostii, plictisitoare și de prisos, ca să ne amintești un adevăr vechiu de când lumea: nebunii au fost întotdeauna conduși de imbecili...

Bunul simț e astăzi mahmur.

CEZAR PETRESCU

Uzurpatorii

Răfuiala de deunăzi dintre așa zisul partid național-român din Ardeal și partidul țărănesc din vechiul Regat asupra dreptului fiecăruia de a afișa o firmă electorală, care nu simbolizează nici structura unuia nici năzuințele celuilalt, a fost urmată, cum era de așteptat, de o încurcată dispută doctrinară la gazetă. Discuția aceasta n'a tost cu desăvârșire inutilă. Într'un articol publicat în ziarul *Aurora*, dl. Virgil Madgearu, luând asupra sa însărcinarea de a intra în polemică de idei cu dl. Iuliu Maniu, s'a apucat să dovedească, ceea ce noi știm și spunem demult, că numita grupare regională, prezidată de fostul avocat al mitropoliei din Blaj, nu posedă, cel puțin până acum, un program de realizări politice. Ceea ce a răspuns, apoi, *Patria* partidului național, e ușor de ghicit. Ne-am întors, încă odată, cu șaptezeci de ani în urmă, am ascultat din nou povestea cu moștenirea politică pe care popa Man din Gherla o deține de-adeptul dela Simion Bărnuțiu, și ni s'au împuiat urechile, nu ne mai aducem aminte pentru a cătea oară, cu celebrele puncte dela Alba-Iulia. Programul comitetului de o sută ar fi, adică, și astăzi, tot acela dela 1848, la care s'a adăugat numai amendamentul redactat în odaia hotelului *Ungaria*, la 1 Decembrie 1918. Autonomia Ardealului, armată națională românească, o academie de drepturi la Sibiu și baie de vaporii la Vidra. Despre aceste legitime revendicări provinciale s'a pomenit, cu toată seriozitatea necesară, la cronică rimată...

Aici vom releva altceva. Când rătăcitorul trib politic al dlor Maniu și Vaida și-a agățat de coadă, la întrunirea dela Buziaș, firma partidului țărănesc, presupușii proprietari ai acesteia au sărit în sus, ca arși, și au strigat din adâncul bojocilor: „săriți, hoții!“ Nevinovata încercare de contrafacere a stârnit imediat o exagerată indignare, cași cum, în discursul său, fostul medic dela Karlsbad ar fi șterpelit dintr'odată toată platforma de agitație în viitoarele alegeri a dlui Ion Mihalache. Alarma, după cum am arătat, nu era îndreptățită. Presupunând chiar, că dl. Ciceo Pop, sau alt fruntaș de acelaș calibru, s'ar hotărî într'o zi să-și scoată cămașa peste pantaloni, parodiind astfel portul muntenesc dela Topoloveni, și încă n'ar exista primejdia unei con-

fuzii. Sătenii dela Chelmac tot n'ar ridica în triumf pe bunul lor proprietar, care le-a suflat de subt nas, de două ori, pământul contelui de Latour.

Dinspre partea aceasta, prin urmare, nicio grije. Se săvârşeşte însă, de şase ani încoace, pe teritoriul Ardealului, o altă uzurpare metodică, un alt furt de fiecare zi, o altă încălcare îndrăzneată de hotar, pe care dl. Virgil Madgearu şi prietenii dumisale nu s'au gândit s'o denunţe în acelaş timp. *Aurora* dlui dr. N. Lupu tăgăduieşte „olgarhiei ardelenesti“ dreptul de a folosi titlul de partid ţărănesc. Dar, întrebăm noi, pentruce această oligarhie ar avea mai mult drept să exploateze numele vechiului şi adevăratului partid naţional-român din fosta Ungarie?

Să ne întoarcem puţin privirile spre trecut. Partidul naţional-român din fosta Ungarie, — şi altul n'a mai existat vreodată, — a fost înfiinţat la Sibiu, în 1881, contopindu-se laolaltă, însăfârşit, după repetate neînţelegeri şi destulă vrajbă, acţiunea politică a românilor bănăţeni cu aceea a fraţilor lor din Ardealul propriu zis. De-atunci datează organizaţia lui internă, aşa cum s'a perpetuat până în ajunul războiului; atunci s'a formulat, întâia oară, un program de revendecări cuprinzând năzuinţele de libertate ale întregului element românesc dintre Tisa şi Carpaţi; atunci s'a statornicit o tactică de luptă unitară faţă de guvernele din Budapesta. Neamul românesc, înglobat fără de voia lui în cadrele artificiale ale statului maghiar, şi-a codificat protestarea faţă de vrăjmaşul său secular, privind viaţa publică a Ungariei asupraitoare din punctul de vedere al unei complete negaţiuni. În acest sens se lămuresc şi cei 24 ani de *pasivitate* ai partidului naţional, până la 1905, culminând cu procesul monstruos al Memorandului, şi cei 10 ani de hărţuială *parlamentară*, până în ziua când feciorii acestui nefericit colţ de ţară au fost chemaţi să-şi verse sângele pentru întărirea unei stăpâniri care ne dorea pieirea.

A izbucnit războiul. Din clipa aceea, partidul naţional-român din fosta Ungarie a încetat de a mai vieţui. El fusese depozitarul unei protestări milenare, simbolul vizibil al tainicelor noastre nădejdi, purtătorul de cuvânt al unui minimum de revendicări. I se puteau pune în seamă, acum, declaraţiile de fidelitate, smulse cu silnicie, ale conducătorilor lui? Mai era posibilă afirmarea lui reală la umbra prelungită a spânzurătorilor? Se mai auzea glasul conştiinţelor adevărate în bubuitul tunurilor de pe câmpiile Galiţiei? Cine îndrăzneşte să creadă, că jurămintele de dragoste ale dlui Ciceo Pop, rostite în Camera din Budapesta, cu voce tremurătoare şi cu pumnii isbiţi în piept, tâlmăceau simţămintele celor cari mureau, scrâşnind din dinţi, pe crestele Carpaţilor nordici, sau treceau, de bună voie, în tabăra „duşmană“, unde lucea singura scântie de nădejde? Dealtfel, conducătorii partidului naţional se împrăstiaseră în cele patru vânturi. Părintele Lucăci şi cu dl Octavian Goga trecuseră Munţii, pribegi, ca să strige de-alungul României neutrale durerile Ardealului care murea subt steag străin. Dl. Alexandru Vaida făcea călătorii de plăcere în Elveţia, de unde, împotriva sfaturilor lui Aurel Popovici, trimitea ziarelor şi revistelor din Viena articole fulminante împotriva României. Dl. Iuliu Maniu, la

patruzeci și patru de ani, se înrola ca voluntar în armata maghiară și pornea spre frontul italian în uniformă de june cadet. Dl. Ciceo Pop ținea discursuri cu revolverul la tâmplă. Dl. Vasile Goldiș tăcea, îngândurat, pe undeva, pela Arad...

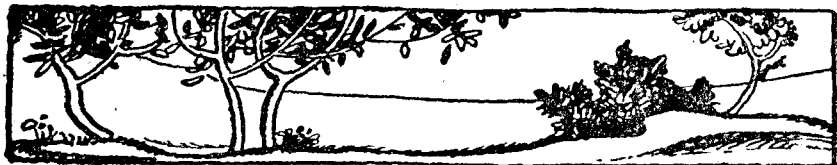
Până când, într'o zi, după jertfa de sânge a României libere, Monarhia a început să pârâie din toate închieturile. Ostașii fără credință ai Austro-Ungariei vedeau îndeplinindu-se visul cu care admiseră în noroiul tranșeelor, nădejdea cu care muriseră sfărtecați de obuze; *erau învinși...* Abia atunci, când Habsburgul dela Viena implora armistițiu, când regimentele cu pajură împărătească se rostogoleau spre casă deslegate de jurământ, când din edificiul măreț al Dualismului nu mai rămăsese decât o ruină, partidul național-român a reușit să-și mai strângă rândurile pentru o clipă, proclamând în Parlamentul de pe malul Dunării, într'o ședință mortuară, hotărârea poporului românesc de a se despărți pe veci de Ungaria. Întâmplarea a făcut, ca această declarație s'o citească tocmai d. Alexandru Vaida, care se afla în ziua aceea la cafeneaua „Jaegerhorn“, între două trenuri.

S'au adunat, peste câteva luni, cei o sută de mii de țărani la Alba-Iulia. Acolo, bătrânul președinte al partidului național, Gheoghe Pop de Băsești, unul dintre cei cari își păstrase neștirbită demnitatea sa românească, rosti memorabilele cuvinte biblice: „acum slobozește pe robul tău, stăpâne,“ și, socotind îndeplinită opera partidului național, anunță desființarea acestuia. Actul istoric, săvârșit astfel de venerabilul luptător din Sălaj, era perfect legitimat de însuș rostul de până atunci al partidului național. El reprezentase voința populației românești din Ungaria în luptă cu vitrega cârmuire a Budapestei. Ce mai putea să reprezinte acum, când Budapesta se rostogolise de parte, în propria-i nenorocire? Altă epocă începea. O epocă de reclădire a templelor sfărâmate, după îndârjita lor apărare. O epocă de muncă entuziastă, după o lungă bătălie a rezistenței pasive. O epocă de înfrățire fecundă, după câteva veacuri de ură comprimată.

Ceeace a urmat, se știe. Din partidul național-român de odinioară n'a mai rămas decât un președinte nehotărât, un frontispiciu batjocorit și o sută de intelectuali, ținuți pe loc de o inexplicabilă forță a inerției. Altceva, nimic. Programul de ieri, adoptat mizerabilei noastre existențe din cadrele Monarhiei habsburgice, în momentul de față când realitățile unei Români cu hotarele întregite ne chiamă spre alte preocupări, nu mai reprezintă altceva decât un document istoric. Alt program, dnii Maniu și Vaida n'au înfiripat pentru rămășițele cu cari ambiționează să continue tradiția lui Avram Iancu. Astfel, dumnealor nu pot revendica titlul de *partid național*, nici pe baza vechei moșteniri, care ni s'a transmis tuturor deopotrivă, și nici pe temelul unei noi doctrine de guvernământ.

Căci doctrina ideii naționale nu primește dividende dela banca *Blank*, nici nu se încălță cu pîngelele fabricii *Renner*...

ALEXANDRU HODOȘ

Colonizările în Ardeal

— Sistemul și lotul colonizărilor ungurești —

Sistemul practicat de regimele ungurești la colonizări a fost în armonie cu scopul urmărit de unguri prin politica lor agrară. Această politică — după cum am arătat și în alt loc — a înțeles să facă numai colonizări de ordin național. Visul milenar al ideii de stat maghiar a fost realizarea unității etnice ungurești pe întreg pământul țării. În acest scop, orice mijloace au fost admise. Printre ele au fost folosite și operațiunile de colonizare.

Realizarea acestui vis utopic a îndemnat regimele ungurești să aleagă din operațiunile de colonizare tocmai acel sistem care dela natura sa era mai potrivit pentru opera de desnaționalizare. De aici urmează, că regimele ungurești au practicat două sisteme în ceceea privește operațiunile lor de colonizare. Anume: unul, sistemul colonizărilor pe ferme, ca regulă generală, altul, sistemul colonizărilor pe sate, ca excepțiune. Această aplicare a fost totdeauna influențată, dela un caz la altul, de scopul nemijlocit preconizat de colonizare.

O latură caracteristică a tuturor colonizărilor ungurești — fără considerare la sistem, — a fost împrejurarea, că ele s'au făcut cu drept de proprietate în favoarea colonistului. S'a menținut numai dreptul de preemțiune pe seama statului. Această restricțiune s'a creiat în vederea asigurării interelor naționale, pentru cazul când colonistul ungar ajuns la strâmtoare și-ar vinde lotul său de colonizare.

La colonizările organizate pentru întărirea și întinderea granițelor etnografice ungurești înspre regiunile locuite de naționalități, regimele dela Budapesta au practicat și sistemul colonizărilor pe sate. În baza acestui sistem, s'au înființat comune noi după toată regula, cu edificii publice, școli, biserici și celelalte. Fiecare lot de colonizare în interiorul comunei avea loc intravilan, cu casă de locuit pentru colonist, și edificii economice pentru gospodărie, pământul de cultură fiind afară, în hotarul comunei.

După acest sistem s'au creiat câteva comune coloniste în Banat pe valea Timișului, în Ardeal pe valea Mureșului și pe valea Crișului Alb. Cum însă convingerea regimelor ungurești era bine fixată asupra punctului, că unitatea etnică se va ajunge mai repede prin înființarea

și încopcierea insulelor ungurești cu masivul unguresc, și cum aceasta reclamă un alt sistem de colonizare, nu s'a dat atențiunea cuvenită sistemului de colonizare pe sate. La colonizările făcute pentru întărirea insulelor ungurești existente între naționalități și încopcierea lor cu masivul unguresc, precum și pentru desfacerea unităților naționale prin așezarea coloniștilor unguri în aceste masive etnice, guvernele ungurești au adoptat sistemul colonizărilor pe ferme. Prin utilizarea acestui sistem au socotit ungurii să ajungă mai repede la realizarea unității etnice ungurești.

În baza sistemului pe ferme, întreg pământul destinat colonizării vine împărțit în loturi de colonizare. Aceste loturi sunt repartizate coloniștilor astfel, ca fiecare să aibă lotul său. Pe fiecare lot sunt concentrate toate clădirile necesare pentru gospodărie: casa de locuit a colonistului, grajdurile și celelalte edificii. Astfel, câte loturi de colonizare sunt, tot atâtea ferme izolate și resfirate vor împetrișta pământul supus colonizării.

Aceste ferme au fost concentrate, din punct de vedere administrativ, ori într'o comună politică nou înființată, ori au fost alăturate comunei politice în hotarele căreia este situat terenul colonizat. În conformitate cu această așezare, era a se judeca apoi și apartenența nouă a coloniștilor.

După acest sistem s'au făcut, dela 1885 începând, aproape toate colonizările statului. Câmpiile afluenților Tisei sunt împetrișate, pe ici pe colea, cu aceste ferme resfirate. Azi cine ar mai crede, că acești coloniști, cu fermele lor izolate, fuseseră chemați odată, să schimbe caracterul etnic al regiunii unde au fost plantați ca niște flori exotice. Timpul, acest mijloc de consolidare, la rândul său se va îndura de ei și îi va șterge fără urmă.

Să analizăm acum, trecând în altă ordine de idei, ce măsuri au socotit de cuviință să observe regimurile ungurești la constituirea lotului de colonizare?

După doctrina agrară, colonizările sunt operațiuni chemate să armonizeze repartizarea pământului între cultivatorii lui. În cursul acestor operațiuni, pământul destinat colonizărilor vine împărțit în loturi de colonizare. Astfel se creiază noi proprietăți, deoarece fiecare lot de colonizare devine o proprietate de sine stătătoare. Interese superioare reclamă, ca aceste noi proprietăți să fie bine constituite. Fiecare nouă proprietate va trebui să formeze deci o unitate de producție, o gospodărie menită să producă mult și bun.

Unitățile de producție sunt ateliere agricole, la fel ca atelierele industriale. Ele vor putea produce cu atât mai intensiv, cu cât vor fi mai bine echipate. Deci, lotul de colonizare trebuie bine echipat, bine constituit, ca să fie cât mai capabil de producție, deoarece numai așa va putea răspunde așteptărilor în viața economică.

Lotul de colonizare va fi bine constituit atunci când el va fi bine grupat pe teren și va fi economicște integrat. Este necesar, ca defalcarea lotului de colonizare pe teren să se facă cu bună chibzuială, avându-se în vedere situația geografică a regiunii, calitatea so-

lului, și așa mai departe. Dacă așezarea pe teren a lotului este corespunzătoare, atunci prin aceasta se asigură posibilitatea exploatării intensive, ceea ce produce o intensificare generală a producției agricole. Este necesar, deasemeni, ca locul să fie economicște integrat cu izlaz și pădure. Această integrare va garanta la rândul ei mai ales posibilitatea creșterii vitelor.

În ceea ce privește constituirea lotului de colonizare, regimetele ungurești au observat toate condițiile unei constituii corespunzătoare. Dacă totuși colonizările ungurești n'au dat rezultatele dorite de unguri, motivele nesuccesului sunt a se căuta în alt domeniu.

După anul 1848 și până pe la 1911, regimetele ungurești au stat sub impresiunea teoriei proprietății mici în ceea ce privește succesul colonizărilor. Dovadă este legea nr. V din 1894, cu dispozițiile ei referitor la maximul de întindere de 80 jug. cad. pentru un lot de colonizare.

În baza acestei teorii, întinderea destinată în scopuri de colonizare trebuie repartizată în loturi reduse ca întindere. Astfel trebuie sporită proprietatea mică, deoarece după această teorie categoria de proprietate mică este cea mai capabilă pentru intensificarea producției agricole.

De fapt, colonizările statului făcute până la anul 1911 pot fi caracterizate ca un exclusivism în ceea ce privește proprietatea mică. Nu cunosc un caz, unde să se fie constituit la aceste colonizări un lot mai mare de 80 jug. cad.

Mai târziu, a evoluat convingerea regimelor ungurești dela teoria proprietății mici la sistemul trienar, în ceea ce privește succesul colonizărilor. Dovadă este legea nr. XV din 1911, cu dispozițiile ei. Această lege abrogă și modifică dispozițiile legii nr. V, din 1894 în ceea ce privește maximul de întindere a lotului de colonizare. Ea fixează maximul de întindere a lotului la 500 jug. cad. Aceasta înseamnă, în realitate, admiterea la colonizare a proprietății mijlocii.

În baza sistemului trienar se va constitui din $\frac{2}{3}$ parte a întinderii destinată colonizării loturi pentru proprietatea mică, iar din $\frac{1}{3}$ parte loturi pentru proprietatea mijlocie.

De fapt, colonizările statului concepute după anul 1911 s'au realizat după acest sistem. Două treimi de întindere s'au constituit în loturi potrivite proprietății mici, iar una treime din întindere în loturi potrivite proprietății mijlocii.

IOAN IACOB

Alice Viardot-Pavelescu

În acest început de toamnă uscată, cu valuri de praf și de dezolare, cu copii cari pornesc la școală plânși fiindcă n'au cu ce plăti cărțile, dar cu patru zile de alergări de cai pe săptămână (e vorba ca ele să devină chiar șase), zile în care mulțimea celor golași la suflet dar grași la pungă aleargă în răcnetul limuzinelor să-și împlinească scumpa datorie obștească a „pariului mutual“, acei mai pușini la număr, cari au încă naivitatea să creadă și în altfel de rosturi omenești, au avut fericirea unei rare seri de înălțare: concertul dat de Alice Viardot-Garcia.

Deobiceiu, despre un concert scriu „specialiștii“ la cronica muzicală, ori reporterii enciclopezi la rubrica recenziilor. Seara de muzică pe care ne-a dat-o Alice Viardot a însemnat pentru noi o clipă care se cuvine altfel gravată în pustietatea datelor sterpe. Deaceea, ne îngăduim să aducem, cu modesta noastră nepricepere, prinosul câtorva rânduri, nesavante dar sincere, acestei mari artiste.

Când zidurile orașului ne-au înfățișat afișele care vestiau acest concert dat sub auspiciile „Fundațiunii Principele Carol“, știam despre d-na Alice Viardot că este soția unuia din cei mai încântători maeștri ai poeziei românești, Cincinat Pavelescu. Faptul acesta ne-o făcea evident simpatică și așteptam (poate cu o nemărturisită teamă) gloria de a o revendica și ca jumătate româncă. Mai știam, că descinde în linie dreaptă dintr-una din cele mai mari familii de muzicanți și muzicante: celebrul spaniol Garcia, vestita cântăreață franceză Pauline Viardot și marea Malibran, dusă în nemurire pe aripele versului lui Musset.

Dar tocmai din pricina acestui prea glorios blazon de artă și a titlurilor prea făgaduitoare, încrederea noastră se mărginea a nădăjdui un cânt fin, o școală serioasă, o voce de salon, etc. etc.

Cunoșteam doar celebra vorbă care etichetase în Germania pe Siegfried Wagner, fiul marelui Richard: *Wagners Siegfried ist sehr gross, aber Siegfried Wagner ist sehr klein.*

Astfel ne-am dus la concertul doamnei Viardot.

Am plecat cu sângele înviorat, cu auzul fermecat, cu gândul și sufletul mărit.

Alice Viardot e o desăvârșită cântăreață și o artistă de rasă rară.

Un glas grav și delicat de o splendidă întindere, un registru de o perfectă egalitate, dela notele pline, de violoncel, până la urcușul lin cu ape de flaut, o emisiune și un pponder minunat, o măiestrie desăvârșită.

Muzicală din creștet până în tălpi, expresivă până la a sculpta fraza melodică, Alice Viardot ne-a dat un adevărat concert occidental.

Aceia cari sunt obișnuiți să rămâie cu gura căscată și să răsplătească cu urlete și tropote pe anume cântăreți iubitori de efecte ieftine, cari rezumă un concert la lansarea din adâncul plămânilor a câtorva teribile „acute“ de registru înalt, pe care le prelungesc proșpându-se pe picioare, umflând pieptul și ducând mâna la inimă, vor fi fost decepționați în fața sobrietății elegante a acestei artiste.

Noi i-am fost fericiți și recunoscători.

În locul vreunui faimos, grandios și iresistibil si-bemol (de trei măsuri) din vreo „Traviată“ oarecare, Alice Viardot ne-a redat dramatismul nobil al lui Rachmaninoff ori finețea suavă a lui Duparc.

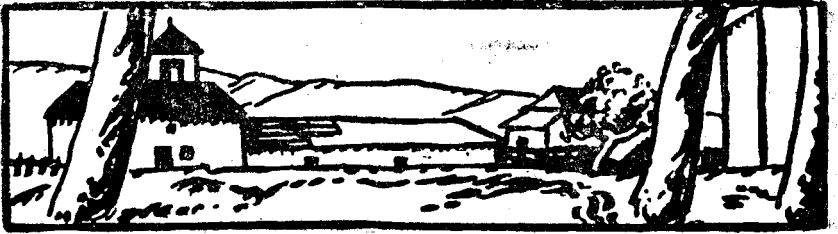
Înzestrată cu precisă inteligență muzicală, cu întreagă comprehensiune artistică, având la îndemână pe lângă admirabila știință a cântului, mărimea și egalitatea glasului, Alice Viardot a interpretat, rând pe rând, cu acea subtilă puțință de metamorfoză a mijloacelor vocale și a personalității sale muzicale, varietatea unui program bogat.

Și se identifică atât de mult cu ceea ce cântă, încât la fiecare bucată își dă impresia unui alt glas.

Deaceea am auzit un Graetchaninoff răscolitor și nostalgic ca o stepă în seară și cer întunecat, alături de luminoasa și calda naivitate a lui Padre Martini, cu al său pur și dulce „Plaisir d'amour“. Deaceea am ascultat cu evlavie minunatul „Nil“ al lui Xavier Leroux, cântat într'adevăr cu plinătatea grea și liniștită a unui fluviu pornit încet spre depărtări, alături de finețea lui Moreau sau Enescu.

Și deaceea am plecat cu sufletul plin ca un stup dela concertul acestei mari artiste, Alice Viardot.

VINTILĂ RUSSU ȘIRIANU

Scrisori din Budapesta

Guvernul maghiar și scandalul procesului Eskütt. — Ungaria și Conferința dela Geneva. — Propaganda pentru revizuirea tratatelor de pace.

„Extra Hungariam non est vita“, glăsuește un caracteristic dicton maghiar din timpurile vechi. Într'adevar, fără aceasta produce uneori fenomene fără pereche, atât în manifestațiile ei sociale, cât și în acele economice. În 1919 au ajuns la putere în Ungaria elemente politice noi, pur maghiare, aplicând mijloace teroriste în chestiile politice și proceduri fără scrupul în afacerile negustorești. Fără practică de guvernământ, dar cu atât mai multă râvnă de îmbogățire și căpătuială, acești conducători improvizati au introdus în viața publică doctrina imorală a beneficiilor pentru scopuri publice, ceeace, tradus în limbajul vulgar, înseamnă a frustra banul public, a incasa provizioane pentru permise de export, și a lua mită pentru obținerea unor avantajii economice, cari depind de aprobarea guvernanților.

La sfârșitul lunei August s'a desbătut în ședință generală procesul faimosului Eskütt Lajos, fostul șef de cabinet al ministrului de agricultură Nagyatádi-Szabó. În curs de doi ani, în repețite rânduri, a fost arestat și pus în libertate amintitul șef de cabinet, care este numai de 27 de ani, și care înainte cu patru ani dirija chestiile partidului țărănist în calitate de secretar general. El a fost acuzat de șantajul pe care l-ar fi comis față de contele Bethlen și de Nagyatádi-Szabó, pretinzând 100.000 de dolari, și amenințând că în caz contrar va demasca toate abuzurile și hoțiile, din pricina cărora guvernul va fi măturat în 24 de ore. Dar Eskütt, apărându-se, a trecut în contraofensivă, afirmând că va proba cu documente și cu martori, că el a fost numai un instrument în mâinile înalților diriguitori, un episod în mijlocul marilor învârteli, și nu este mai mare pungaș decât fostul lui șef Nagyatádi-Szabó, care operă dimpreună cu contele Bethlen, precum și cu a treia parte din membrii Adunării Naționale. În pledoaria sa de cinci ore, s'a perindat înaintea publicului cortegiul întreg al societăților, reuniunilor și formațiunilor cointeresate, al politicianilor și sate-

liților lor, al membrilor familiilor lor, cu toții fericiți posesori de permise de export, cari însemnau pe atunci aur și belșug.

Deschizând o paranteză, amintim că Ungaria oficială ducea la epoca aceea o campanie neobosită contra statelor vecine, din pricina barierei vamale și încătușarea comerțului liber. Cărmuitorii unguri însă, simultan cu acea campanie aprigă, au ferecat în lanțuri traficul liber, și au împiedicat în mod artificial schimbul bunurilor.

După retragerea trupelor române din Budapesta s'a pornit un așa zis proces de purificare. În numele acestui principiu au fost scoși din slujbe mulți funcționari, pentru ca să le ocupe locul cei abili; s'au luat drepturi câștigate, licențe de băuturi și de cinematograf, pentru a se da partizanilor, s'au expulsat din țară pe cale administrativă, prin o simplă decizie o solgăbirăilor, mii de cetățeni, domiciliați aici de 20—30 de ani, și având întreprinderi în olină prosperitate, numai din motivul că nu s'au născut în Ungaria. Colecția ziarului ovreesc *Egyetértés* ne ofere date statistice edificatoare în privința aceasta. (Înalta Curte de Casație din Praga chiar în baza interpretării de mai sus a dreptului de indigenat a nimicit cetățenia deputatului Kormendi-Ekes și a altor persoane domiciliante în Cehoslovacia.)

În dosul politicei, stăteau la pândă strașnice grupuri, cari scăldau în sânge populația intimidată, crezând că prin aceasta fac să renască națiunea. Consolidarea Ungariei se îndeplinea trăgându-se focuri de revolver în cafenele, lovind cu băte de gumă în pasagerii pacinici de pe străzi, ucizând pe polițiști, sau aruncând în Dunăre pe indivizii suspecti. Firea specială a acestor „unguri adevărați“, porniți spre tiranizări, s'a deslănțuit furtunatic și la țară, găsindu-și clasica expresie în isprăvile detașamentelor conduse de neașul cuman Héjjas Iván și de banditul domnesc Prónay Pál, ale cărui condamnări de moarte, spânzurări și împușcări fără interogator, le publică acum ziarul *Esti Kurir*, în baza unor procese verbale verificate de notarul public din Szombathely. Acestea au fost manifestațiile exterioare ale răsvrățiților, mânați de un „elan patriotic“, cari pentru interminabilele lor crime comune săvârșite au fost amnestiați de către Horthy.

Într'o astfel de atmosferă încărcată de miasme înăbușitoare a fost cu puțință să ia ființă procesul monstru al lui Eskütt. Acuzările lui sunt acuzări colective, din care se desprinde realitatea. Factorii cu rol conducător au săvârșit escrocherii, în anticamera unui ministru, păgubind țara cu miliarde nenumărate, atunci când guvernauții țării asurzeu urechile oamenilor politici apuseni cu țipete de desperare, că pacea dela Trianon a dus la prăbușire finanțele Ungariei, și că scăparea se poate face numai prin acordarea unui împrumut extern.

* * *

Acordul încheiat la conferința din Londra a fost numai un preliudiu al desbaterilor care au urmat la Geneva. Spiritul pașnic manifestat în capitala Elveției trebuia să ia unele forme concrete în adunarea *Societății Națiunilor*, fapt care a produs în opinia publică ma-

ghiară nedumeriri potrivite mentalității acestui popor. Acceptând Germania proiectul Dawes, se exclude deocamdată posibilitatea unei conflagrații apropiate, de care unii din conducătorii Ungariei legaseră atâtea nădejdi himerice pentru realizare mult doritei revanșe.

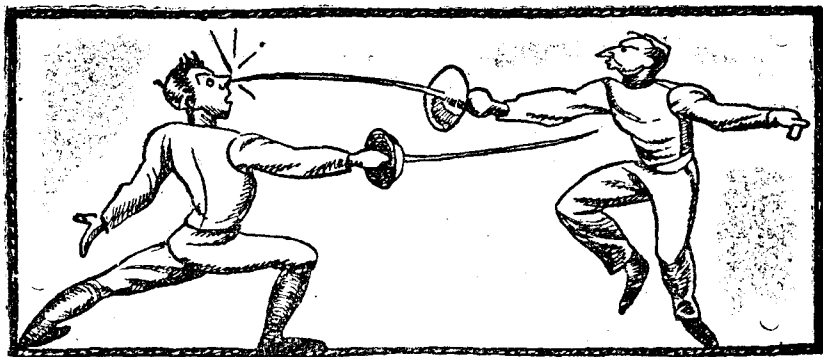
Astfel, după conferința dela Londra, orchestra opiniei publice ungare, adică presa din Budapesta, dirijată dibaciu și conștient dela prezidenția Consiliului de miniștrii, a părăsit limbajul simbolic și civilizat față de marile puteri, și în editoriale ca: „Întăiu să se facă dreptate“, sau „Drumul istoric al reparațiilor“ (*Pesti Hirlap*), „Revizuirea tratatelor și desarmarea“ (*Magyarság*) se afirmă că „în adunarea canibalilor, unde s’au aprins altare în cinstea unui cult pentru un zeu păgân, se găsesc jefuitori și jefuiți, iar garantarea statului-quo actual ar însemna ca nepreptatea să se falsifice în dreptate. Este evident, că ravagiile trebuiesc corectate; este mai clar decât soarele, că se impune o revizuire complectă.“ Sau, mai departe: „Reparațiuni! aceasta va fi lozinca istorică a națiunii ungare; cerem să fie trase la răspundere națiunile cari asupresc minoritățile maghiare, căci continuarea acestei stări de lucruri va fi dumnezeiasca judecată, care va distruge de-alma tratatele care încătușează națiunea ungurească.“ Cercurile naționaliste atribue numai rezultate platonice străduințelor *Ligei Națiunilor*, nu speră nici desarmare nici revizuire dela acest înalt for internațional, în schimb formulează categoric mijloacele potrivite pentru ajungerea țintei, spunând: „*arme, arme, arme și acțiune vitejească ne trebuie!*“

Opinia publică română cunoaște discursul contelui Apponyi, rostit la *Liga Națiunilor*, precum și ecoul pe care l-a provocat la națiunile apusene acest fals apostol al umanității. Acela care a fost reprezentantul tipic al mentalității medievale, prototipul desnaționalizării și faimosul ațăfător de război, acela care a rostit în luna Septembrie 1914 fulgerătorul discurs, ce s’a terminat prin deliranta exclamație: „în fine!“, s’a prezintat acum în postura imploratorului de echitate și egal tratament pentru țările învinse. Din discursul contelui Apponyi, care a fost întâmpinat la Budapesta ca o codificare a revendicărilor ungarilor a căror voce nu a mai fost ascultată de zece ani, se desprinde vădita râvnire după o revizuire a tratatului dela Trianon, făr-binteă dorință de a recupera cetățeni pierduți, și o necontestabilă protestare contra desarmării. Dar, pentru ca Apponyi să fie și mai explicit, a acordat un interview ziarului italian *Tribuna*, în care precizează frământările spiritelor fără astâmpăr ale anumitor unguri: „să nu se uite că noi trăim într’o perioadă de provizorat al vieții noastre naționale, și unicele noastre nădejdi ne sunt, că reglementarea definitivă nu va întârzia mult. Dacă ar trebui să considerăm situația actuală ca definitivă, atunci mai bine să se împartă Ungaria între popoarele vecine. Mai ales frații noștrii din Transilvania ne întind brațele desperați. Menținerea actualei situații înseamnă a provoca răscoala tuturor ungarilor din lume“.

Budapesta, Septembrie 1924.

M. B. RUCĂREANU

GAZETA RIMATĂ

Primarul din Blaj

*La Blaj a fost ales de curând
primar dl Ștefi Dragoș, trântind
pe dl Ion Pușcaș, candidatul dlui
Iuliu Maniu.*

(Fapt istoric)

*Astea-s minuni electorale
Ce ies adeseori din urne,
Sunt întâmplări fenomenale,
Cu înțelesuri taciturne.
Ah! cine-ar fi crezut vreodată
Că vor dormi 'n palat calicii,
Și vor fi 'nfrânți fără răsplată
In Blajul nostru, canonicii!
Simt o durere 'n dreptul cefii,
Și vorba 'n gât mi se usucă,
Când mă gândesc, precum că Ștefi
A fost mai tare ca Ghiulucă...*

*Cum, fost-a oare cu puțință?
Căzû, Maniu, cuceritorul?
Cum, nu mai e nici o credință?
Atât e de ingrât poporul?*

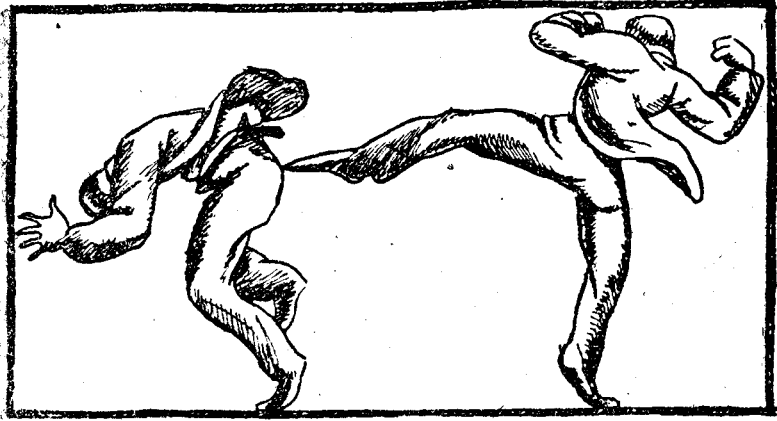
Se 'ntorc, atât de schimbătoare,
Ale alegerilor zaruri?
Nu mai au idoli picioare?
Cum, s'au uitat atâtea daruri?
Și cele două felinare?
Și clasicul vagon de scânduri?
Și lungul expozeu, pe care
L-am ascultat în șapte rânduri?

Și Blajul nu se rușinează;
Și nu i se umbrește slava;
Și Veza nu se întristează;
Și nu roșește 'n drum Târnavă...
O, unde-s vremile trecute,
Când scumpul nost' unchiuț, iubitul,
Pășea prin curțile tăcute,
Mai grav decât Mitropolitul?
Azi nu-l ascultă nici primarul,
Și popii l-au trădat, poznașii,
Din Fecheteu l-au luat cu parul, —
Și tot în vânt îi trag pușcașii!

Iar Albert scrie la gazetă
Cu grele lacrimi de cerneală,
Cum că-i păcat, și că regretă;
A fost o mână criminală...
— „Nu-ți face sânge rău, (îi spune)
„De-această faptă mișelească.
„Dacă Ardealul te răpune
„Și nu mai vrea să te cunoască,
„Nu da așa pe disperatul:
„Mai sunt în țară Honigmani!
„Trîmite 'ncoace candidatul,
„Să ți-l aleg la Darabani...“

ROMULUS DELA FECHETEU

— notar de clasa VIII-a la sedria orfanală —

INSEMNAȚI

Omul zilei de mâine. — Dl. Iuliu Maniu, la onorabila vârstă de cincizeci și cinci de ani, a rămas, spre regretul nostru și spre bucuria amicilor săi, un om politic... care promite. Așa și-a făcut debutul în cel dintâi Parlament al României întregite. Cine-și mai aduce aminte de epoca de-atunci, poate să depună mărturie despre speranțele care se instalaseră în persoana fostului președinte al Consiliului dirigent. Era pe vremea când prestigiul Ardealului strălucea neștirbit pe orizontul tinerei noastre democrații; nici dl. Ciceo Pop, nu caricaturizase încă însușirile politice ale acestui colț de țară, și nici dl. Jean Th. Florescu nu se alesese, ca să le reprezinte mai cu amplex, deputat la Cohalm. Suflarea românească întregă aștepta să sosească de dincoace de Predeal, *omul nou*, care să îndrume țara unită spre alte limanuri de cinste și pricepere. Acest om nou era să fie dl. Iuliu Maniu. Asupra președintelui partidului național, instalat cu lada sa goală la București, se îndreptau toate privirile, ca asupra unui

veritabil Messia. Unii îl comparau cu Venizelos, marele reformator al Greciei, sosit într-o zi la Athena din mica insulă Creta. Alții, și mai însuflețiți, hazardau chiar o comparație cu președintele Wilson. Și lumea românească surădea, încrezătoare, enigmaticului mântuitor, pornit din staulul dela Șimleu.

Așteptarea a fost însă zadarnică. Dl. Iuliu Maniu s'a eschivat cu prudență, n'a răspuns invitației de a lua în mâinile sale energice frânele guvernării și a lăsat toată răspunderea asupra bunului său amic, dl. Alexandru Vaida. Soarta acestuia e cunoscută. N'a trecut nici o lună și țara întreagă s'a convins despre calitățile de cărmuitor suprem ale fostului medic dela Karlsbad. A fost un *fiasco* rușinos, de pe urma căruia am suferit mai ales noi, ardelenii, de vreme ce aventura se prăbușise pe socoteala noastră. Plăteam, fără să fi fost datori.

Dl. Iuliu Maniu, salvându-se din naufragiu, a rămas însă, și mai departe, omul zilei de mâine. Acestea se petre-

ceau în primăvara anului 1920. După aproape cinci ani, fostul președinte al Consiliului dirigent a rămas tot bărbatul politic care promite; o permanentă rezervă trandafirie de speranțe. Cetiți proza lirică a dlui Emil D. Fagure, cu imnul ei de slavă ridicat în cinste în curabilului iluzionist dela Bădăcini, și veți constata, că dl. Iuliu Maniu mai este încă și acum ceace a fost ieri, adică: *omul zilei de mâine*.

Atât numai, că șugubățul acesta de „mâine“ nu vrea să se facă niciodată „astăzi“!...

Senzații... antiliterare. — Dl H. Sanielevici, criticul autorizat al *Adevărului literar și artistic* a ajuns, fără ca cineva să bage de seamă, la al șaptelea volum menit să demonstreze că niciun român neaoș n'a fost în stare, până astăzi, să creieze o operă de artă durabilă. Persistența cu care dl. Sanielevici opinează, că Vasile Alexandri a fost evreu, și că poeziile dlui Octavian Goga nu fac două parale, durează de aproape două zeci de ani. E un jubileu puțin interesant, pe care nu-l vom sărbători tocmai noi; se cade, totuș, să-l reamintim, acum când cântecul detractorului, întreprins o clipă, e reluat mai strident decât oricând.

Cu deosebire, dl H. Sanielevici a umplut cu cerneală câteva sute de pagini, dela 1906 și până astăzi, pentru a distruge (cum se zice) pe dl Mihail Sadoveanu. Monumentala operă literală a acestui fecund scriitor român a fost purcată cu amănuntul în lungi și săcăitoare articole, cu tablouri sinoptice ticluite „ad hoc“ și cu reproduceri trunchiate, iar dl Mihail Sadoveanu, însuși a fost înfățișat ca un vulgar cârpaci, autor de romane imorale. Veninoasa campanie s'a scurs însă, fără urmă, ca niște vânturi rău mirositoare pe deasupra unui stejar din Orhei.

Astăzi, atacurile reîncep, stăruitoare și pătimeșe, împotriva prozatorului moldovean, care și-a fixat demult locul său în dezvoltarea literaturii românești. E mai mult ca sigur, că ele nu vor avea mai mulți sorți de izbândă decât acum optsprezece ani. Dl H. Sanielevici nu e croit din ștofa iconoclaștilor. Ei bine, atunci? Pentruce această nepotolită pornire? De unde atâta ură estetică? Ce primejdie reprezintă, pentru umanitariștii noștri, scrisul onest al dlui Mihail Sadoveanu, care, preocupat numai de creațiunile sale artistice, a fost totdeauna cel mai pașnic dintre mănuiitorii condeului? Cu ce a greșit, deci, dl Mihail Sadoveanu față de dl H. Sanielevici? Pentruce nu i place dlui H. Sanielevici, literatura dlui Mihail Sadoveanu? Pentrucă dl Mihail Sadoveanu n'ar avea talent? Așa ceva nu susține nici d. H. Sanielevici. Atunci?

Atunci, lucrurile sunt foarte simple. Literatura dlui Mihail Sadoveanu e prea „barbară“, prea „brutală“ și prea „sălbatică“ pentru ca să poată satisface pe dl H. Sanielevici. Sunt acolo boieri cari dau cu sabia, sunt cai cari nechiează, sunt glasuri aspre cari răsună prin pădure, sunt amurguri neliniștitoare în codrul Herței, sunt umbre ciudate și sunt focuri de armă! Cum voiți ca bietul domn Sanielevici, crescut sub tejgheaua unei mici dughene cu măruntășuri, ori în gălăgia colectivă din cine știe care *ghetto*, să nu tresară speriat și să nu tremure (de indignare) când Alexandru Potcoavă, fratele lui Ion Vodă cel Cumplit, ridică buzduganul, sau când iese ursul, noaptea, la margine de potecă? Adică, să ne înțelegem, sunt acestea senzații literare?

Nu vă mirați, prin urmare, dacă dl H. Sanielevici se scutură de oroare în fața acestei lumi strănii, pe care n'are de unde s'o cunoască, și a cărei frământare n'are cum s'o înțeleagă. În

ochii dumisale de apologist al clasicismului proletar, literatura dlui Mihail Sadoveanu n'are decât un singur cusur. Miroase prea tare a pământ românesc.

Unul care vede bine. — Este de sigur d. Dragoș Teofil, românul de legea nouă devenit peste noapte fruntaș al țării subț ocrotirea partidului liberal, și-o adevărată pacoste pe seama bieților țărani dela Baia-Mare. D-sa, într'un interviu recent din gazeta *Brasoi Lapok*, care-i publică balivernele după ce-și apără stăpânii așa cum îl taie capul vorbind de ziua de mâine, pronunță între altele și următoarea sentință: „Dl. Goga poate fi un bun poet, dar nu e un bun om politic.“ Să lăsăm poezia, fiindcă în dosarele dlui Dragoș n'a avut nici un rol. Venind vorba de politică însă, subț ale cărei mușamale se retranșează pentru moment acest domn deputat, vom spune că are perfectă dreptate când nu-i găsește dlui Goga calități de om politic. Dl. Dragoș vede bine, cu-o remarcabilă intuiție, vede cum am zice cu pielea proprie. Pentru d-sa, dl. Goga nu va fi niciodată bun. Se prea poate chiar, că odată și odată va avea prilejul să-i fie foarte desagreabil. Ce zici, domnule Pavel Goma, care în calitate de inspector general administrativ ai descins odinioară la fața locului și te-ai întors încărcat de documente? Nu-i așa, că și d-ta ești de acord?

Secuil la Arenele Romane. — Dl. Jean Th. Florescu, simpaticul elector liberal al Capitalei, a fost sărbătorit zilele trecute printr'un formidabil banquet la Arenele Romane. Vesela manifestație, cu toate toasturile și uralele de rigoare, n'a indispus pe nimeni, de vreme ce clienciul ei era cunoscut de toți. Fostul ministru al Justiției a ținut

să-și etaleze simpatiile de care dispune, în fața șefilor săi ierarhici, cari, se vede treaba, n'au prețuit în deajuns greutatea politică a unui om atât de popular.

În ceea ce ne privește, n'am contestat niciodată această calitate dlui Jean Th. Florescu, ai cărui partizani numeroși, botezați și cununați de el însuș într'o lungă carieră, sunt răspândiți pe toată întinderea Buuureștilor. Cum puteau să refuze aceștia o invitație la prânz, prezentată cu atâta tâlc?

O singură notă originală ne-a atras atenția. Printre cele cinci-mii de tacămuri, raportează gazetele, s'au înșirat și furculițele harnice ale unei delegații de trei sute de secui din județul Odorhei, pe unde s'ar părea că dl. Jeantehaș, cum i se zice la cafeneaua Capșa, și-a recrutat de-asemeni câțiva fini. Secuii la Arenele Romane, în fața rumenelor fripturi bucureștene, cu cana de vin de Drăgășani înainte, ciocnind des cu impetuosul cetățean Vasile Călin din culoarea de Albastru în cinstea dlui Jean Th. Florescu, iată un tablou pe care alegătorii de pe strada Apelor Minerale nu-l pot avea în fiecare zi, și căruia, mărturisim pe față, noi înși-ne îi găsim o notă de o savuroasă noutate.

Înțelegerea romano-maghiară înregistrează progrese. Gőre Gabor face astăzi cunoștință cu fleicile dela „Leul și cărnațul“; nu ne îndoim, că mâine, vrednicul nostru concetățean 'nea Ghiță Falcă-prăjită din Deleaveche, nu va întârzia să-i întoarcă vizita, la Odorhei, ciocnind un pahar de pălincă și îmbrucând cu nădejde dintr'un „șekely gulas“.

Și, când te gândești, că această ingenioasă soluție în problema minorităților aparține dlui Jeantehaș! Ca totdeauna, rețetele geniale sunt de o surprinzătoare simplitate. E oul lui Columb subț formă de tocană națională... Sincere felicitări.

O impertinență. — Ziarul *Uj Kelet* din Cluj, organul unguresc al sioniștilor din Ardeal, publică în numărul său recent, cu prilejul anului nou, (anul 5684 al erei mozaice), o cronică a anului trecut, privind toate evenimentele din fără numai din punctul de vedere exclusiv al „suferințelor, dorurilor, speranțelor și țințelor poporului evreu”. Vorbind de anul vechi, gazeta habotnică declară că a fost „plin de vaiere, de lacrimi și de doliiu”. Intre altele la cronică, se scriu și următoarele: „Octavian Goga apostolul „ideii naționale în marș” a ținut la 10 Decembrie o conferință inflamantă la Cluj. Tulburarea liniștei orașului Cluj datează realmente dela această zi.” Ei bine, organul sionist minte cu nerușinare. Cetitorii cunosc conferința „inflamantă” asupra ideii naționale și pot judeca ei înșiși falsificarea adevărului. Cât privește tulburarea liniștei din Cluj, știm cu toții că ea a început de ani de zile, și că tocmai conferința dlui Goga a potolit spiritele. Știu înșiși conducătorii acestui ziar, care-au venit atunci la directorul nostru, solicitând un interviu cu lămuriri împăciuitoare, publicat chiar a doua zi în *Uj Kelet*. Cronică, deci, e un monument de impertinență. Pe urma ei, vedem limpede cărțile acestor indivizi care zăpăcesc metodic și opinia publică și populația evreiască din țară. Foarte bine, îi vom trata în consecință.

Tărâțe românești. — Fostul zugrav de odăi din Brăila, internaționalul Istrate Panait al *Adevărului literar*, proclamat cel mai mare scriitor al României pentru că și-a tăiat cândva o beregată și pentru că, printre cele paisprece meserii pe cari le-a schimbat, a scris și două novele în franțuzește, — nu se mulțumește, după cât s'ar părea, cu gloria pe care i-o aranjează toboșarii din strada Sărindar. Noua celebritate, născută într-o

singură noapte din burta unei mașini rotative, ne-a răsărit fără veste în cale, și, într'un vulgar stil epistolar, se prinde la harță cu toată lumea, revizuieste valori consacrate, răstoarnă credințe seculare, ne ia de sus, ne dă lecții de umanitarism, ne învață cum trebuie să fie literatura românească. Intr'un cuvânt, se obrăsnicește.

N'a trecut nici o săptămână, decând Istrate își bătea joc de „idealul strămt” al „bietului Eminescu”, și iată că i-a venit rândul dlui N. Iorga. Marele nostru istoric, cu aceeaș desinvoltură e tratat drept „falșificator al adevărului”. Pentru că, ni se spune, a săvârșit nu mai știm ce eroare în ceea ce privește biografia lui Panait, aceștia îi aruncă fără nicio jenă categorica apostrofă: „nu te amesteca unde nu te pricepi!” Și, fiindcă Panait Istrate presimte inevitabila scuturătură de guler, care trebuie să urmeze ca o readucere la simțul realității, se grăbește să exclame, scuturându-și la granița României papucii săi prăfușiți de călător fără pașaport: — „Las-o dracului de treabă, d-le Iorga, că încep să mă căiesc că m'am vârat în țărățele românești, de undă cu groază am eșit acum nouă ani!”

Psihologia lui Istrate, după această mărturisire, nu apare tocmai complicată. Dumnealui s'a lepădat de țară, fugind din România tocmai în ajunul răsboiului, și crede acum, printr'o bolnăvicioasă hipetrofie a eului, agravată de reclama impresarilor dela București, că-l rugăm în genunchi să ne sosească iarăș. Regretabilă eroare, amice Panait! Nu te silește nimeni să te'ntorci acolo, de unde ai eșit odată...

Cât despre „tărâțele românești”, noi le găsim, firește, neasemănat mai curate decât lăturile internaționale, în cari se scaldă umanitarul nostru vagabond.

Răs galben. — Ziarul *Viitorul*, care, dacă nu ne înșelăm, e organul partidului liberal, își îngăduie dela o vreme unele pronosticuri ciudate cu privire la întâlnirile, foarte firești, dintre dl Octavian Goga și dl general Averescu, șeful partidului poporului, încercând să glumească pe socoteala presupusei ambițiuni de a governa a acestui partid. Ironiile, având în vedere că *Viitorul* nu și-a scumpit prețul ca celelalte gazete, sunt, carevasăzică, ieftine. Ele n'au alt scop, decât să apere taraba guvernamentală, și să conchidă, de șase ori pe săptămână, la o umflată apoteoză a cărmuirii actuale.

Ar fi fost de dorit, poate, ca apologia guvernării partidului liberal să fie lăsată mai mult pe seama opiniei publice, care, orice s'ar spune, e o judecătoare mai imparțială decât reporterii dlui Vintilă Brătianu. Opinia publică, însă, nu se gândește la așa ceva. Prin urmare, ingrata sarcină rămâne tot asupra dlui Al. Mavrodi, directorul *Viitorului*, care-și indeplinește misiunea cu râvnă și devotament.

Până aici n'am avea nimic de zis. Dar, ne întrebăm, de unde provine oare sarcasmul nesecat al confracților dela *Viitorul*? Când stai cu mortul în casă, nu ieși în prag, să faci haz pe socoteala trecătorilor care-și văd de drum. Guvernarea partidului liberal apare astăzi ca un cadavru virtual, pe care rudele nu s'au hotărât încă să-l înmormânteze. E o întârziere, din pricina căreia aerul dimprejur a început să fie ceva cam greu de respirat. Crede *Viitorul*, că lauda de sine-mirose cu mult mai frumos?

Regretabila omisiune. — Înaintea ochilor noștri se desfășoară în acest moment o aprigă bătălie de concurență între ziarele din strada Sărindar. Nici nu se poate închipui un tablou mai in-

teresant, decât agitata întrecere comercială dintre două tipărituri cari urmăresc, în definitiv, același țel. Dar *Adevărul* și-a urcat prețul la trei lei, pe când *Lupta* se vinde înainte tot cu doi. Războiul ia aspecte cu atât mai amuzante, cu cât se pare că în spatele gazetei dlui Albert Honigman s'au mobilizat toate forțele administrative ale *Universului*, cunoscutul organ de publicitate de curând afurisit de toți rabbinii din țară.

Lupta, cu alte cuvinte, se reformează. A trecut cu ochii închiși în tabăra dlui Iuliu Maniu, a adoptat confesiunea greco-catolică, și, ca încheere, suprem act de curaj cetățenesc, s'a hotărât... să-și publice lista redactorilor. Am cetit-o și noi, reconstituind cunoscute pseudonime, identificând uitate certificate de naștere, și înșirând mărunte semne de întrebare în dreptul unor proaspeți luptători pentru democrație, inediți. În minunata falangă de publiciști, am constatat, cu toate acestea, cu mâhnire și cu surpriză, o regretabilă omisiune. N'am zărit nicăiri numele dlui Albert Honigman...

Cazul merită o îngrijorare de două minute. Ca să fie la mijloc? S'a întâmplat vre-o nenorocire? Clocește vreun mister? Am fost, oare, vreme de atâția ani, victimele unei oribile mistificări? S'a întâmplat vreo tragedie ascunsă? Poate că dl Albert Honigman n'a existat niciodată; poate că n'a fost decât o drăcească născocire a unor mizerabili huligani. Poate că dl Albert Honigman a dispărut; poate că s'a petrecut un rapt odios... Să ni se spună unde e Albert! Să ni se restituie Honigmanul! Pentru că Albert fără *Lupta* și *Lupta* fără Honigman e un ridicol non-sens, o șarlatanie îndrăzneată, o absurdă contrafacere.

Domnule Stelian Popescu, unde l-ai ascuns pe fratele Albert Honigman?